Puterea auctorialității: de la funcția-de-text la poziția-contextuală

Alex CIOROGAR

Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere
"Babeş-Bolyai" University, of Cluj- Napoca, Faculty of Letters
Personal e-mail: alex.ciorogar@gmail.com

The Power of Authorship. From Text-Function to Context-Position

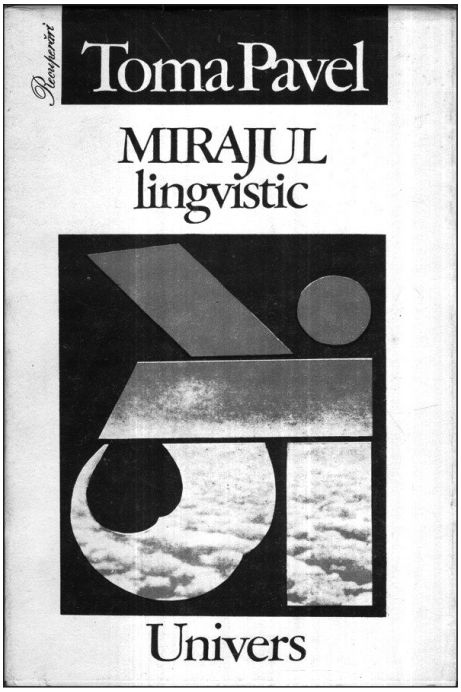
It seems that 50 years after Roland Barthes published his famous essay concerning "The Death of the Author", Michel Foucault's equally notorious intervention, "What is an Author?", remains the only significant (i.e. critical) reaction to this day. This debate is extremely important because, on the one hand, it outlines the power struggles between the old literary history and la nouvelle critique, while also prefiguring the paths of leaving French Theory behind (the passage from structuralism to poststructuralism and beyond), on the other. Using Jérôme Meizoz's concept of posture, my intervention will examine how and why Foucault positioned himself as such in the cultural sphere, while also looking at the strategies he engaged in order to show that authorship is not only a function of the text, but a struggle of participants where both aesthetic and extra-literary criteria are equally involved.

Keywords: authorship, Michel Foucault, Roland Barthes, posture, power

S-ar părea că, la cincizeci de ani după publicarea „Morții autorului", intervenția lui Michel Foucault din 1969 rămâne, până azi, singura reacție critică demnă de a fi luată în considerare într-o discuție critică realizată pe marginea tematicii respective. Împreună, ele inaugurează etapa modernă a istoriei teoriilor auctoriale. Importanța dezbaterii dintre cei doi gânditori constă în aceea că reînscenează, pe de o parte, lupta care avusese loc între vechea istorie literară și noua critică din spațiul francofon, indicând, pe de alta, traiectoriile reflecțiilor literare aflate dincolo de așa-numita *French Theory*.

Teza de la care pornește demonstrația de față e destul de simplă: aceea de a arăta că, în urma unor conflicte de natură literară, dar și extra-literară, o nouă definiție a auctorialității fusese înaintată la mijlocul anilor șaizeci (chiar dacă va suferi ulterior anumite modificări). Dacă în prima parte a lucrării vom trece în revistă dezvoltările teoretice actuale din zona sociologiei literare, în cea de-a doua jumătate a lucrării vom analiza textele în care Michel Foucault discutase problema auctorialității. Și asta pentru a arăta că o analiză adecvată a teoriilor pe care intelectualul francez le propusese nu poate fi satisfăcător realizată decât prin prisma conceptelor dezvoltate în interiorul aceluiași câmp disciplinar—dominat astăzi de nume precum Nathalie Heinich, Bernard Lahire, Jérôme Meizoz sau Liesbeth Korthals Altes—pe care el însuși îl înființase.

Se poate ușor constata că, în anii nouăzeci, publicațiile fuseseră marcate de așa-numita „întoarcere a autorului". Sigur că aceasta nu înseamnă, așa cum se spune îndeobște, că, timp de două decenii, autorul ar fi dispărut de pe harta cercetării internaționale. Afirmația e eronată din cel puțin două motive. În primul rând, problematizarea morții autorului nu presupusese o dispariție a investigațiilor aferente, ci o simplă reformulare și reorientare tematică. În al doilea rând, critica și istoria literară, spre deosebire de discursul teoretic unde bunul-simț al biografismului fusese într-adevăr pus sub semnul întrebării, continuaseră

să folosească, ba chiar să instrumentalizeze categoria de autor. În extrema noastră contemporaneitate însă, s-ar putea articula existența unei noi teorii auctoriale și a unui nou regim auctorial—„înălțarea autorului"—capabilă de a surprinde, pe de o parte, caracteristicile paradoxale ale fenomenelor actuale: anonimitatea și colectivitatea literaturii digitale îmbinate, destul de bizar, cu existența unor „star authors", pe de o parte, sau lipsa de importanță a autorului în cadrul paradigmei „world literature" și apariția, în același timp, a unor câmpuri de studii precum „celebrity studies" sau „persona studies", pe de alta.

Aș menționa, încă de pe acum, faptul că dramatizarea polemicii dintre Barthes și Foucault reprezintă, în logica argumentului de față, un simplu pretext invocat în vederea discutării celor două mari atitudini ce pot fi desprinse din întreg corpusul foucauldian cu privire la problematica auctorialității. Prima se referă la rezervele pe care Foucault și le luase vizavi de fenomenologie și existențialism, curente care, din punctul său de vedere, nu reprezentau nimic altceva decât prelungirile neavenite ale umanismului cartezian. A doua are în vizor critica moderată pe care filosoful francez o montase împotriva teoriei (structuralismul, neo-marxismul, psihanaliza și deconstrucția). Alternativa propusă de Foucault fusese implementată în nu mai puțin de două etape. Prima e tocmai cea pe care o cunoaștem din „Ce este un autor?" și pe care aș numi-o, destul de simplu, etapa teoretică, acolo unde intelectualul propusese un nou model auctorial. Spre deosebire de poziția sa din 1969, Foucault înaintase, la începutul anilor optzeci, un nou cadru investigativ. E vorba, desigur, despre etapa stilisticii existențiale.

La prima vedere, s-ar părea că o oarecare contradicție bântuie spectrele cercetărilor sale: cea dintre dispariția subiectului auctorial și celebrarea dispozițiilor de autoconstrucție ale sinelui. Or, voi încerca să demonstrez că prima nu reprezintă nimic altceva decât precondiția celei din urmă. Altfel spus, dispariția autorului relevă, prin evacuare, strategiile de care subiectul creator poate dispune în procesul remodelării sinelui. Mișcarea lui Foucault e într-adevăr perversă, fiindcă funcționează pe două paliere relativ opuse. Putem discuta, de pildă, despre retorica depășirii locului comun (adică depășirea momentului istoric al morții autorului), gest intelectual care îi conferise lui Foucault avantajul de a se fi poziționat într-un rol de judecător, așa cum bine observase, încă de la sfârșitul anilor optzeci, Toma Pavel în *Mirajul lingvistic*[1]. Însă la fel de ușor putem discuta despre un configurarea unui nou model auctorial instituit prin descrierea caracteristicilor funcției auctoriale—acum vacante—pe care autorul o lăsase în urmă. Cel de-al doilea palier pleacă, apoi, de la constatarea faptului că funcția auctorială reprezintă, mai ales din punct de vedere al hermeneuticii, un rol constrângător. N-ar trebui să ne mai surprindă, așadar, că cei care constataseră moartea autorului fuseseră imediat trimiși la coșul de gunoi al istoriei literare. Problema decisivă pentru Foucault devenise, iată, aceea de a deschide, dacă vreți, sau de a lărgi limitele teoriilor auctoriale. Mai simplu, putem spune că semnatarul „Ordinii discursului" își făcuse un țel din relocalizarea principiilor auctoriale dintr-o sfera restrictivă (a interpretării), într-una a proliferării infinite (a producției creative).

Cu toate acestea, nu e greu de observat că mișcarea lui Foucault fusese una progresivă și retrogradă deopotrivă. Retrogradă fiindcă, prin transformarea autorului într-un principiu al construcțiilor disciplinare, el nu făcuse altceva decât să-i sporească acestuia aptitudinile empirico-transcendentale. Și, mai rău, o făcuse în termeni poststructuraliști, dacă avem în vedere întâietatea diferențelor amețitoare responsabile de posibilitatea reinterpretărilor disciplinare. Progresivă, ziceam, fiindcă reușise să desprindă auctorialitatea din sfera vechilor discipline literare (autorul ca unitate minimală a discursului istoriografic literar), inaugurând nu doar un nou tip de cercetare transversală (sau interdisciplinară), ci și o nouă figură cuprinsă acum în paleta posturilor auctoriale.

Aș mai nota și faptul că lucrarea de față vine în completarea unor eseuri publicate anul trecut în revista *Observator Cultural*[2]. Or, dacă acolo mă interesa determinarea modului în care Roland Barthes teoretizase moartea autorului în raport cu principalele curente intelectuale ale epocii (structuralismul, generativismul și poststructuralismul), voi încerca acum să arăt că, deși gestul autorului *Mitologiilor* fusese unul de revoltă împotriva vechii istorii literare (polemica sa cu Picard rămânând reprezentativă în acest sens), răspunsul lui

Foucault ar putea fi circumscris în logica poeticilor sociale. Mai simplu, voi încerca să descriu condițiile care îi permiseseră lui Foucault formularea funcțiilor auctoriale ca replică polemică, caracterizând, totodată, strategiile care îi asiguraseră acestuia o poziție de putere în cadrul sferei literare. Ironia face ca instrumentele de lucru utilizate în continuare să reprezintă, așa cum vom vedea, tocmai rezultatul unor investigații pe care el însuși le schițase în *Hermeneutica subiectului*.

Cercetarea actuală definește dezbaterile privind conceptul de autor ca o luptă între diferiți participanți (scriitori, critici și universitari), o luptă desfășurată pe diverse coordonate literare și non-literare deopotrivă[3]. Mai mult, orice nouă definiție înaintată reprezintă (o demonstrează aceleași lucrări) o strategie prin care semnatarul își revendică o anumită poziție de putere în câmpul literar. Aceste dezbateri trebuie reconstruite ținând seama de contextul social, politic și instituțional al momentului. În cazul de față e vorba, bineînțeles, despre climatul anti-autoritar al lui „mai 68", acolo unde procesele autonomizării câmpului literar și ale funcției auctoriale fuseseră strâns legate de ideea emancipării[4]. Ideea conform căreia codificarea și legitimarea autonomiei valorilor literare trece mereu prin filtrul auctorialității reprezintă una dintre ipotezele principale ale lucrării de față.

Jérôme Meizoz descrisese evoluția și formarea auctorialității moderne ca rezultat al procesului de emancipare instrumentalizat prin intermediul conceptului de postură. În procesul negocierii semnificației și a puterii literare, inferențele făcute despre postura unui autor contează la fel de mult ca cea a *ethosului*[5]. Legăturile dintre posturile scriitorilor și așteptările legate de ethosul acestora (credibilitatea și autoritatea) sunt construite atât de autori, cât și de critici. Cele două noțiuni funcționează ca un soi de cadre conceptuale pentru felul în care gândirea critică clasifică, explică și evaluează operele literare. Or, așa cum am amintit deja, discursurile autorilor și ale criticilor nu trebuie luate ca atare, ele fiind, în primul rând, mișcări strategice de ocupare a unor poziții în câmpul literar. Discutăm, deci, despre felul în care anumite acțiuni sau evenimente concrete reușesc să le ofere scriitorilor noi poziții sociale.

Perspectivele sau argumentele celor implicați în dezbatere se referă, în principal, la concepții despre poetică și interpretare, însă, la fel de importantă este, repet, analiza contextelor instituționale sau examinarea condițiilor materiale, sociale, economice și politice care contribuiseră la constituirea comunităților literare implicate în polemicile respective. Deloc neglijabil se dovedește, așadar, felul în care agenții implicați își prezintă punctele de vedere, dar și modalitățile în care se pun în scenă sau, dacă vreți, felul în care aceștia pozează ori își confecționează anumite imagini publice. În această categorie pot fi incluse și conduitele literare, în aceeași măsură în care putem discuta despre discrepanțele dintre felul în care aceste posturi sunt receptate, deconstruite ori reconstruite de către receptori. Deficitul instituțional (sau lipsa de autoritate a unei anumite concepții privind auctorialitatea) e suplinit, arată Meizoz, prin recursul la o serie de strategii de recodificare a legitimității. Meizoz sugerează, între altele, că una dintre cele mai eficiente tactici ar fi tocmai respingerea vechilor maeștrilor.

Deși variațiile sunt infinite, numărul posibilităților de a ocupa un anumit tip de funcție auctorială e totuși limitat. Conceptul de postură, folosit de Bourdieu, fusese definit pentru prima dată de Alain Viala: postura e maniera unui autor de a ocupa o poziție în cadrul câmpului literar[6]. Cu alte cuvinte, o funcție poate fi ocupată în mai multe moduri. Logica strategiilor literare poate fi stabilită, așadar, prin analiza traiectoriei literare (adică pozițiile pe care cineva le-a ocupat în timp) și a posturilor literare (felul în care acel cineva se raportase la pozițiile ocupate). Analiza strategiilor literare face parte la rândul ei din evaluarea stilisticii existențiale specifice unui anumit scriitor. Alături de habitus, postura compune, așadar, ideea de stilistică existențială, iar descrierea acestei stilistic reprezintă o operație socio-poetică. Postura auctorială singularizează poziția unui scriitor în câmpul literar, iar această poziție poate și trebuie reconstruită dacă vrem să analizăm istoria și modalitățile de funcționare ale auctorialității[7]. Toate caracteristicile posturilor construiesc o anumită identitate auctorială, organizată pe mai multe paliere.

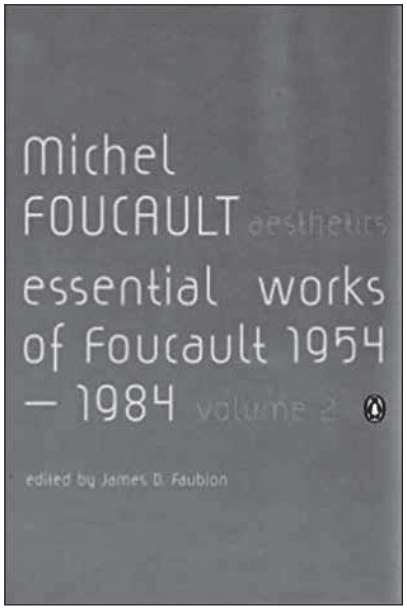
Proces interactiv, postura formulează orizontul de așteptare al unui scriitor și are atât o componentă practică (felul în care se prezintă în aparițiile media, discursul pe care îl ține atunci când primește anumite premii, notele biografice, răspunsul la interviuri, haine, coafură, gesturi, privire, accesorii) și una discursivă (imaginea pe care textul o conține și credibilitatea pe care vorbitorul o stabilește sau ethosul). Prin intermediul conceptului de postură, studiile literare reușesc, așadar, să aducă sub același acoperiș retorica și sociologia, *close-reading*-ul și analiza istorică[8]. Și asta fiindcă autorul e socializat în câmpul literar prin intermediul posturilor împrumutate. Acestea sunt strâns legate de funcția memorativă a câmpului literar. Important de notat e că noțiunea de postură rezolvă atât dilemele biografice, cât și cele legate de sinceritate ori autenticitate, tocmai fiindcă postura are efecte directe asupra vieții concrete a cetățeanului individual[9].

Un alt concept important în această analiză îl reprezintă noțiunea de responsabilitate, definită drept legătura dintre istoria cenzurii, pe de o parte, și angajarea politică a scriitorilor, pe de alta[10]. Înainte de a fi proprietate personală, observă Gisèle Sapiro pe urmele lui Foucault, discursul reprezintă responsabilitatea legală a unui scriitor. Aspect fundamental al modernității literare, responsabilitatea

fusese impusă tocmai în vederea circulării discursurilor. Scriitorii internalizaseră însă rapid această noțiune, folosind-o împotriva statului. Sigur că dezvoltarea profesională întărise prestigiul și statutul social al scriitorilor, însă în momentul în care statul încetase să controleze piața de carte, observă Sapiro, scriitorii își asumaseră noțiunea de responsabilitate, extinzând-o dincolo de sfera juridică pentru a-și defini propriile principii etice, datoriile și drepturile față de societate. .Articularea acestor principii etice afirmaseră independența scriitorilor față de autoritățile religioase și politice, contribuind la nașterea sau emanciparea câmpului literar, dar nu în dimensiunea sa economică (*sensu* Bourdieu), ci în dimensiunea sa morală și politică a responsabilității, bazată, întâi de toate, pe credința în puterea cuvintelor legată, la rândul ei, de privilegiatul statut social al omului de litere[11]. Din punct de vedere istoric, continuă Sapiro, definițiile responsabilității oscilaseră între obiectivitate și subiectivitate. Dacă prima e exterioară, cea din urmă condamnă gândurile și intențiile interioare ale individului. În acest sens, responsabilitatea juridică fusese definită ca un compromis între cele două tendințe, iar responsabilitatea subiectivă se născuse în urma unor procese istorice prin care responsabilitatea fusese spiritualizată și individualizată. Pe scurt, spiritualizarea responsabilității dusese la transformarea sentimentelor individuale în fundamentul responsabilității sociale[12]. Puterea pe care cuvântul scris o primise era mare și influența oamenilor de litere fusese și ea importantă (rolul intelectualilor în dezvoltarea revoluțiilor fusese supra-evaluat)[13]. Constrângerile morale și politice impuse literaturii îi forțase pe scriitori să se retragă în ideologia artei pentru artă, motiv pentru care câmpul literar fusese redefinit în funcție de autonomie și heteronomie. În momentul în care controlul asupra publicării se relaxase, politizarea devenise o soluție în lipsa profesionalizării: scriitorii deveniseră intelectuali angajați, iar responsabilitatea fusese politizată[14]. Concepția autonomă a responsabilității politice a scriitorului de a apăra valorile universale împotriva instituțiilor pusese sub semnul întrebării definiția responsabilității autorului de a apăra moralitatea publică și interesele naționale[15].

Auctorialitatea se află și în centrul investigațiilor privind modurile de circulație, valorizare, atribuire și apropriere a literaturii. Inferențele pe care le facem vizavi de postură și ethos sunt inevitabile. În procesul negocierii valorilor și a semnificațiilor operei, construcțiile auctoriale funcționează sub forma unor cadre cognitive prin care criticii interpretează și evaluează textul literar[16]. Nu contează, așadar, atât autorul empiric, cât postura sau maniera personală de a juca un rol și un statut social. Poziția în câmpul literar e construită prin diferite moduri de auto-prezentare, iar teoriile auctoriale sunt formulate în baza unor concepții sau definiții ale literaturii care au în centrul sistemului lor conceptual ideea de valoare. Altes mizează, ca Meizoz de altfel, pe analiza textuală, dar și pe examinarea acțiunilor extra-literare, corelându-le cu analiza sistemelor de valori pe care autorul și, mai ales, criticii le construiesc și utilizează[17]. Modul în care autorii vorbesc despre propriile lor lucrări afectează nu doar concepțiile auctoriale, ci și modalitățile în care aceștia privesc rolul și valoarea literaturii în societate (vom analiza mai jos felul în care Foucault se raportează la propriul discurs)[18]. Definițiile auctoriale, spune Nathalie Heinich, pot fi încadrate în cel puțin trei categorii. În funcție de sursa creativității, definițiile auctoriale pot fi profesionale (bazate pe o anumită competență) sau vocaționale (fundamentate pe ideea de talent). În funcție de regimul de funcționare, auctorialitatea poate fi apoi singulară sau comunitară[19]. În funcție de modul în care e teoretizată ideea de productivitate, acestea pot fi personaliste ori centrate pe operă[20]. De notat faptul că aceste noțiuni nu reușesc totuși să acopere ideea de fondatori ai discursivității, fiindcă aceasta e, în același timp, atât singulară, cât și comunitară și evitând, așadar, calificarea sursei creative. În sfârșit, ca fondator al discursivității, productivitatea unui autor nu poate fi bazată nici pe propria persoană, nici pe operă, ci, dimpotrivă, pe dezvoltările câmpului discursiv.

Examinând manifestările discursive ale regimurilor de justificare, Luc Boltanski și Laurent Thévenot[21] analizează felul în care conflictele și rezolvările sunt formulate în diverse contexte sociale. Ei identifică șase sisteme de valorizare definite în funcție de acțiunile și stările evaluate: lumea inspirată (creativitatea și originalitatea), lumea domestică (tradițiile și valorile familiale), lumea opiniilor (notorietatea), lumea civică (responsabilitatea), lumea industrială (munca, eficiența) și lumea comercială (rentabilitatea). Altes arată că, în situațiile conflictuale, dezbaterea se referă de cele mai multe ori la întrebările legate de ce fel de regim evaluativ se aplică situației dezbătute, atrăgând atenția asupra felului în care agenții își justifică strategiile în raport cu normele utilizate pentru a discuta valoarea și funcția auctorialității[22]. Scriitorii își negociază poziția în cadrele unor diferite sisteme de valorizare contradictorii. Legitimitatea unui scriitor nu funcționează după anumite legi, ci în funcție de concepții și teoriile pe care critica le utilizează. Astfel, analiza argumentelor invocate, continuă Altes, ne permit observarea tipurilor de valori evocate și reconstrucția cadrelor cu pricina. O observație crucială e aceea conform căreia, într-o situație de conflict, acordul poate surveni numai în urma unei generalizări, apelând la un tip de valorizare care e recunoscut de ambele părți implicate în dezbatere. Cu alte cuvinte, autorii procedează la transformarea singularităților în valori generalizabile[23]. Mai notez aici și că genurile

și diferitele mijloace media provoacă diverse așteptări privind ethosul auctorial, publicul vizat, efectele performative și regimurile valorice (aspect de care vom ține din nou cont în analiza posturii foucauldiene)[24]. Construcțiile ethosului auctorial joacă un rol decisiv în construcția semnificației și puterii în câmpul literar[25].

Întorcându-ne acum la Foucault, trebuie notat că gândirea lui fusese, chiar de la început, o virulentă critică a originilor. El demonstrase, așa cum bine știm, că adevărul discursului ficțional nu-i aparține autorului, ci autenticității gestului literar. Auctorialitatea în sine are o istorie—ea se născuse odată cu apariția unor noi discursuri științifice, precum filologia—și reprezintă atât un efect, cât și un eveniment. Istoricitatea acesteia nu ține doar de anumite practici instituțional-sociale, ci și existența anumitor reguli de formare și validare. Istoricitatea auctorialității moderne demonstrează că autorul este un construct discursiv ce poate fi reperat în interiorul unei arhive cu reguli stricte (similare, până într-un anumit punct, cu lumile sau sistemele de valorizare enumerate mai sus).

Foucault însuși făcuse distincția dintre relațiile de putere înțelese ca jocurile strategice prin care un anumit grup încearcă să controleze comportamentul celorlalte grupuri, pe de o parte, și activitățile instituțiilor puterii politice, pe de alta. Între cele două, demonstrase Foucault, se află tehnologiile guvernării (ansamblul relațiilor subiectului cu sine însuși, dar și totalitatea practicilor pe care indivizii le utilizează în contactul cu ceilalți[26]). Știm foarte bine că, lucrând la intersecția istoriei practicilor și a conceptelor, Foucault formulase legile mecanismului ce guvernează istoria proceselor de subiectivare, focalizându-se asupra relației subiectului cu adevărul. Sistemul practicilor etice e compus dintr-o serie de metode, tehnici și exerciții pe care subiectul le direcționează asupra sinelui. Ceea ce înseamnă și că istoria auctorialității poate fi gândită prin cartografierea transformărilor relațiilor culturale pe care subiectul le întreține cu strategiile și tehnicile grijii de sine[27] (și asta tocmai fiindcă constituie un veritabil stil existențial[28]).

De reținut faptul că analiza tehnicilor de auto reprezentare culturală a subiectului creator nu înseamnă descoperirea sinelui autentic, ci, dimpotrivă, o constantă constituire a principiilor adevărurilor personale. Foucault declarase că el nu fusese niciodată interesat de nimic altceva decât de problema transformării sinelui[29] prin scris sau de funcția *ethopoietică*[30] a scriiturii. Scrisul apare, deci, ca o formă de lectură prin care subiectul își adună gândurile și reflectează la ceea ce a citit, desenând fundamentul principiilor sale comportamentale[31]. Foucault ajunsese să celebreze așa-numita hermeneutică a tehnologiilor subiectivării ca jocuri de adevăr[32].

Singurul moment al exteriorizării sau obiectivării subiectului creator e momentul apariției sale în interiorul discursului ca simulacru al scriitorului real. Vorbim, așadar, de un limbaj fără subiect sau de un subiect dispersat în limbajul care creează un spațiu discursiv tocmai prin absența autorului[33]. Astfel, adevăratul subiect al literaturii e cel care ocupă spațiul vid al celui care se exteriorizează în discurs, ceea ce înseamnă că interioritatea autorului nu mai poate fi reperată[34]. Ideea de autor poate fi, apoi, interpretată și ca o formă a excepționalității, iar Foucault fusese interesat de deconstrucția acestei relații privilegiate. Discursul poate fi eliberat zice Foucault, de problema expresivității și a interiorității, fiindcă scriitura nu se referă la altceva decât la ea însăși. Or, pentru Foucault, aceste aspecte apăreau, încă din 1969, ca niște banale locuri comun[35].

Foucault demonstrase, așa cum am văzut, că identitatea e creată printr-o serie de tehnici etice ale sinelui[36]. Cu atât mai bizară apare obsesia cercetătorului pentru dispariția funcției expresive[37]. Ștergerea caracteristicilor individuale ale subiectului creator se află în directă opoziție cu proiectul stilisticii existențiale. E adevărat că, într-o primă etapă a carierei sale, Foucault definise scrisul ca un exercițiu de pierdere a identității, însă Mircea Martin are dreptate să observe că obsesiile gânditorului francez pot fi așezate sub „pavăza *măștii*"[38]. Sau a posturii, am zice noi acum. Limbajul e strâns legat de reprezentare[39], observă Foucault, motiv pentru care cea mai mare ambiție a sa fusese tocmai aceea de a arăta că limbajul nu face nimic altceva decât să-și rostească propria ființă enigmatică[40]. Fapt mai puțin observat, Foucault făcuse distincția între două tipuri de cunoaștere: una sincronică, perceptivă, senzorială, psihologică și estetică, iar cealaltă diacronică, istorică, socială, economică și formală[41]. Discrepanța dintre cele două îl conduce în a constata că „modul de a fi propriu omului și reflecția ce i se adresează este relația cu originea" și, mai mult, că, „în cultura occidentală, ființa omului și ființa limbajului nu au putut să coexiste și

să se articuleze una pe cealaltă".[42] Foucault arată apoi, pe urmele lui Canguilhem, că istoria unui concept, precum auctorialitatea, „nu este, în totalitate, aceea a rafinării lui progresive, a raționalității sale în continuă creștere, a gradului său de abstractizare, ci aceea a diferitelor lui câmpuri de constituire și de validitate, a regulilor sale succesive de utilizare, a mediilor teoretice multiple în care s-a desfășurat și desăvârșit elaborarea sa"[43]. Procesele de subminare a eminenței autorului și a ascendenței individualității de excepție fuseseră întărite de asemenea definiții teoretice[44].

La polul opus se află, cum ziceam, observațiile din *Hermeneutica subiectului*, acolo unde cultivarea sinelui reprezintă o adevărată artă existențială compusă dintr-o serie de atitudini, comportamente, proceduri, practici și formule[45]. Contradicția e evidentă și dacă amintim, de pildă, declarația lui Foucault din prefața *Istoriei nebuniei*: „Aș vrea ca o carte, cel puțin din punctul de vedere al celui care a scris-o, să nu fie nimic altceva decît frazele din care e făcută; să nu se dedubleze în acest prim simulacru al ei înseși care este o prefață și care are pretenția să-și impună legea în fața tuturor celorlalte care se vor putea forma în viitor pornind de la el. Aș vrea ca acest obiect-eveniment, aproape imperceptibil printre atîtea altele, să se recopieze, să se fragmenteze, să se repete, să se simuleze, să se dedubleze, să dispară în final fără ca acela căruia i s-a întîmplat să-l producă să poată revendica vreodată dreptul de a-i fi stăpîn, de a impune ceea ce voia să spună sau de a spune ceea ce trebuia să fie"[46]. Or, la începutul anilor optzeci, Foucault își stabilise drept cadru general de investigație studierea istorică a raporturilor dintre subiectivitate și adevăr[47]. În propriile sale cuvinte, el operase o „deplasare, de la problema subiectului la analiza formelor de subiectivare, și de a analiza aceste forme de subiectivare prin intermediul tehnicilor/tehnologiilor raportării la sine sau, dacă vreți, prin intermediul a ceea ce putem numi pragmatica sinelui"[48].

Cu alte cuvinte, Foucault făcuse trecerea de la analiza structurilor epistemologice la studiul formelor alethurgice (transformările subiectului prin prisma relației cu sine și ceilalți)[49]. Concluziile sale sunt destul de cunoscute: cunoașterea, puterea și subiectul sau, mai degrabă, veridicțiunea, guvernmentalitatea și subiectivarea sunt domenii strâns legate și ele nu pot examinate în mod exclusiv. Studiul discursurilor despre adevăr, continuă Foucault, nu trebuie cercetate independent de efectele pe care le au în guvernarea de sine și a celorlalți, la fel cum analiza structurilor de putere nu trebuie făcută în afara cunoașterii și a formelor subiectivării. În sfârșit, punctează Foucault, nu poți identifica modalitățile de subiectivare fără să discuți despre extensiile politice și relațiile cu adevărul ale acestora[50]. Subiectul creator e implicat, iată, în dinamica relațiilor de putere, devenind un bun indicator al relațiilor dintre sine și ceilalți. Cultivarea sinelui și a posturalității auctoriale nu rămâne un proces narcisist, fiindcă ea determină și relația pe care subiectul o întreține cu alteritatea. Construcția imaginii auctoriale devine un proiect etico-politic definit în termenii producției de sine în raport cu ideea de adevăr.

O distincție importantă care rezultă în urma acestor observații e următoarea: există o tradiție a metafizicii sufletului, așa cum există una a esteticii existențiale. Dihotomia ne aduce aminte, desigur, și de o altă distincție pe care Foucault o făcuse între critica epistemologică a rațiunii și cea a ontologiei prezentului. Teoria literară se poate constitui, așadar, atât ca domeniu discursiv, cât și ca atitudine pragmatică[51]. Foucault arătase că orice investigație, inclusiv cea a auctorialității, ar trebui să pornească de la examinarea practicilor implicate în procesul de producție al obiectului cercetat. Trebuie lămurită, adică, natura relației jocurilor de limbaj cu practicile extra-discursive. Patru sunt noțiunile care descriu în amănunt turnura deja amintită: auctorialitatea nu mai reprezintă evenimentul creației, seria unității, regularitatea originalității ori condiția de posibilitate a semnificației[52]. Răsturnarea, crede Foucault, pusese în loc următoarele noi principii: hazardul, discontinuitatea, dependența și transformarea[53]. Foucault se îndepărtează de idee existenței unui subiect suveran care animă inerția codurilor lingvistice și care depune în discurs urma libertății sale (o viziune sartriană) și propune, în schimb, o discuție a rolurilor și a operațiunilor exercitate de către diferiți subiecți[54]. Cercetările psihanalitice, lingvistice și etnologice deposedaseră subiectul de legile dorinței, de formele vorbirii sau de regulile acțiunii, arătând că unitatea expresivă a operei unui autor nu e altceva decât rezultatul operațiilor de interpretare[55]. Atacul asupra auctorialității reprezentase o urgență „de a repune altfel problema subiectului" și de a se elibera de postulatul fundamental al filosofiei carteziene prelungit de fenomenologie ori existențialism[56]. De aici și analiza lacaniană a mecanismelor inconștientului sau rescrierea structuralistă a marxismului în termeni althusserieni. Cu toate acestea, structuralismul, continuă Foucault, nu-i servise decât ca „punct de sprijin sau confirmare pentru ceva mult mai radical: repunerea în discuție a teoriei subiectului"[57].

Adevărata istorie a subiectivității ar trebuie să discute, așadar, felul în care individul își constituie experiența de sine în interiorul unui joc de adevăr[58]. Scrisul sau calitatea de a fi un autor reprezintă o asemenea experiență transformatoare[59]. „La mijlocul anilor șaizeci, scrie Foucault, au fost numiți «structuraliști» oameni care efectuaseră cercetări complet diferite unele de celelalte, dar care prezentau un punct comun: încercau să pună capăt, să ocolească o formă de filosofie, de reflecție, de analiză centrate în

mod esențial pe afirmarea" subiectului[60]. Împotriva acesteia, ideea lui Foucault vizează rescrierea unei științe pe baze experimentale, unde subiectul e constituit și modificat de totalitatea experiențelor sale[61]. „Subiectul fenomenologic, continuă gânditorul francez, era pentru a doua oară descalificat, de data asta de către psihanaliză, așa cum fusese descalificat deja de către teoria lingvistică"[62]. Observația e importantă pentru că ne arată raporturile pe care Foucault le întreținuse cu celelalte discursuri teoretice ale epocii. Teoretizarea exasperată a scriiturii, cum scrie în continuare, fusese un simptom al morții autorului, un proiect istoricizat din punctul său de vedere[63]. Ontologia raporturilor noastre cu adevărul e completată de ontologia raporturilor noastre cu câmpul de putere, dar și de etica relațiilor subiectului cu sine însuși - acestea sunt procesele care ar putea înlocui teoria dispariției auctoriale[64]. E limpede că autorii își cultivă individualitatea prin intermediul practicilor performative, constituindu-se ca subiecți în raport cu relațiile de putere din interiorul unui anumit regim de valorizare.

Pentru a depăși cele trei direcții ale filosofiei postbelice — pragmatismul, filosofia analitică și structuralismul — Foucault propusese o nouă metodă de gândire a subiectivității sau, mai exact, o metodă de înlocuire a egoului transcendental cu o căutare a formelor imanenței[65]. Putem vorbi chiar de reinvenția formelor de subiectivare: „tema convertirii la sine nu trebuie să fie interpretată ca o dezertare din sfera activității, ci mai degrabă ca o căutare a ceea ce ne permite să păstrăm raportarea de sine însuși la sine ca principiu, ca regulă a relațiilor cu lucrurile, cu evenimentele și cu lumea"[66]. E important de subliniat și faptul că practicile de sine nu sunt nici individuale, nici comunitare, ci relaționale și transversale[67]. Discursurile sunt articulate în funcție de relațiile sociale pot fi analizate prin intermediul funcției auctoriale[68]. Ceea ce ne interesează sunt manierele și contextele în care subiectul auctorial își face apariția în cadrul discursului și, mai ales, procedurile prin care acesta poate fi analizate. Foucault demonstrase că nu mai contează cine vorbește, fiindcă subiectul însuși e rezultatul unor procese auto-poietice, iar figurile sau imaginile auctoriale sunt la rândul lor performative. Foucault luase, așadar, distanță față de un Barthes ori Derrida[69], identificând spațiile în care se exercită funcția auctorială: numele autorului, raportul de apropriere, raportul de atribuire și poziția autorului[70].

Fiind în mare parte absent de la manifestațiile studențești din 1968, Foucault se întoarce din Tunisia exact în momentul în care statul francez decisese să înființeze, sub conducerea lui Edgar Faure (ministrul educației la acea vreme), noi instituții de învățământ, precum Centrul Universitar Experimental de la Vincennes. În fapt, același Faure îi ceruse Ministrului francez al Afacerilor Externe să pună capăt detașării lui Foucault. Acesta e imediat contactat de Hélène Cixous pentru a contribui la proiectarea acestei noi instituții de cercetare. Facultatea de la Vincennes se deschide în ianuarie 1969, iar discursul lui Foucault (rostit la data de 22 februarie 1969) reprezintă certificatul de naștere al viitoarelor investigații transdisciplinare desfășurate sub egida faimosului centru. Mai mult, putem spune chiar că „Ce este un autor?" prefațase apariția „Arheologiei cunoașterii" și, totodată, alegerea sa ca profesor, în aprilie 1970, la Collège de France.

Textul conferinței fusese publicat împreună cu discuțiile de care fusese urmată prelegerea. În 1970, Foucault va susține aceeași conferință și la Universitatea din Buffalo, chiar dacă textul acesteia va fi modificat. Să mai notăm doar că ambele versiuni au fost reeditate de cel puțin două ori. Jean Wahl sintetizează, la începutul conferinței din 1969, subiectele pe care comunicarea lui Michel Foucault, profesor la Centrul Universitar Experimental de la Vincennes, le va acoperi. La fel de important e și faptul că acesta e introdus drept „«adevăratul» Michel Foucault, cel din *Cuvintele și lucrurile* și din teza despre nebunie"[71]. Foucault însuși pozează, în schimb, în postura celui modest: „Din păcate, ceea ce vreau să vă propun astăzi este mult prea mărunt, mă tem, pentru a vă merita atenția". De notat faptul că gestul lui, socratic de altfel, pare a fi pus sub semnul discipolatului: „voi căuta, irezistibil, să aud tot vocea primului meu maestru". El declară, apoi, că, aflându-se mereu în incertitudini, ar avea nevoie de ajutor. Căutările lui Foucault sunt, iată, dialectice, ba chiar maieutice. El face trimitere la acuzele care-i fuseseră aduse arătând, și de această dată, modestia întreprinderilor sale: „încercam, pur și simplu, să găsesc regulile după care ei formaseră un anumit număr de concepte sau de ansambluri teoretice ce pot fi întâlnite în textele lor" și „am căutat doar — lucru mult mai modest — condițiile de funcționare ale unor practici discursive specifice"[72].

Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că Foucault discută mereu despre relația dintre text și autor și nu doar despre autor ca atare. Autorul nu poate fi înlocuit, arată Foucault, nici de operă, nici de scriitură. Ceea ce înseamnă că trebuie menținută în continuare relația dintre discurs și scriitor. Mai exact, trebuie menținută relația dintre discurs și funcțiile auctoriale. Ne interesează, continuă Foucault, rolul auctorialității în raport cu scriitura, fiindcă autorul nu este doar o idee, ci și o ființă umană. Or, gânditorul francez investighează tocmai funcțiile pe care numele autorului le poate juca în raport cu textul. Numele autorului asigură o funcție de clasificare și permite regruparea unui anumit număr de texte. Mai mult, „numele de autor funcționează pentru a caracteriza un anumit mod de a fi al discursului [...] o rostire care se cere receptată într-un anumit mod și care, într-o cultură dată, trebuie să primească un anumit statut"[73]. Funcția autorului în raport cu discursul este aceea de a-l caracteriza sau de a-l

particulariza, conferindu-i, totodată, un anumit statut social și cultural. Nu în ultimul rând, numele autorului instaurează și desemnează un anumit grup de discursuri și maniera lor de a fi. Funcția (numelui) autorului e aceea de a regla stilistica, circulația și funcționarea discursului în interiorul societății. Foucault rezumă caracteristicile funcției-autor în felul următor: „funcția-autor este legată de sistemul juridic și instituțional care circumscrie, determină și articulează universul discursului; ea nu se exercită uniform și în același mod asupra tuturor discursurilor, în toate epocile și în toate formele de civilizație; ea nu se definește prin atribuirea spontană a unui discurs producătorului său, ci printr-o serie de operații specifice și complexe; ea nu trimite pur și simplu la un individ real, ci poate duce la apariția simultană a mai multor *ego*-uri, a mai multor poziții-subiect, pe care clase diferite de indivizi pot veni să le ocupe”[74].

Asta înseamnă că întemeietorii discursivității (sau reprezentanții transdiscursivității moderne, începând, adică, din secolul al XVII-lea până astăzi) nu depind de cadrul juridic și instituțional al textelor emise și că discursul produs de aceștia e ușor multiplicabil. Operațiile de atribuire nu sunt, apoi, la fel de relevante, fiindcă fiecare autor individual se revendică mereu de la acel prin întemeietor al discursivității, la fel cum diferitele voci sau poziții-subiect se dovedesc a fi mai puțin importante decât regulile de formare ale textelor. La sfârșitul conferinței, Foucault se arată dezamăgit de performanțele sale: „Îmi pare nespus de rău că n-am putut să vin, pentru dezbaterea care va urma, cu nici o propunere pozitivă: doar cu câteva direcții în vederea unei cercetări posibile, cu niște căi de analiză”. Imediat însă tonalitatea comunicării se modifică: „mă simt dator să vă dezvălui, în câteva cuvinte, și pentru a încheia, motivele pentru care consider că este vorba totuși despre ceva important”[75]. El pare a fi interesat de condițiile și formele în care subiectul poate să apară în ordinea discursurilor, adică de problematica posturalității auctoriale definită aici ca „o funcție variabilă și complexă a discursului”[76]. Poate nu e de prisos să amintim că gânditorul admite și faptul că autorul nu reprezintă nimic altceva decât una dintre specificările posibile ale funcției-subiect. Chiar dacă moartea autorului i-a permis lui Foucault descoperirea jocului funcției-autor[77], el se îndepărtează în mod clar de eticheta de gânditor structuralist.

Definițiile auctorialității se înscriu, la Foucault, în toate cele șase lumi identificate mai sus, cu excepția sistemului de valorizare a tradițiilor familiale, pe când strategiile posturale din cadrul stilisticii existențiale vin să răstoarne întreaga teorie a funcției-autor. Dacă instauratorii discursivității ocupă funcția auctorială a unor texte, practicile posturale arată că scriitura reprezintă instrumentul principal al producției experiențelor de subiectivare. Am arătat, iată, că impunerea unei noi definiții auctoriale se face mereu cu prețul instaurării unor noi posturi scripturale. Și asta fiindcă auctorialitatea, o noțiune eminamente ideologică, leagă, pe de o parte, o serie de practici instituționale și, pe de alta, diferite discursuri privind valoarea și legitimitatea socială a textelor literare. Pentru a face trecerea de la definiția auctorialității ca soclu al exegezei prohibitive la cea a expansiunii nemărginite, Foucault pusese în tensiune normele unor regimuri de justificare cu o serie întreagă de strategii auto-legitimante atât de natură practică, cât și discursivă. Reflecțiile sale pe marginea stilisticii existențiale îi oferiseră prilejul de a formula, chiar dacă indirect, o nouă teorie a subiectivității auctoriale. Foucault respinsese nu doar fenomenologia existențială a lui Sartre, ci și ideile de bază ale teoriei (poststructuralismul, neomarxismul, critica psihanalitică) sau ipoteza morții autorului (cel puțin așa cum fusese ea formulată de Barthes).

Dacă fondatorii discursivității sunt cei care produc regulile de formare ale altor texte (analogiile și diferențele), aș zice că Foucault e, pentru a inventa un termen, un fondator al posturalității. Și asta fiindcă intelectual ne-a oferit nu una, ci două modalități (sau posturi) de examinare a auctorialității: investigarea condițiilor în care funcția de autor poate fi exercitată (fie că vorbim de intra- ori trans-discursivitate) și caracterizarea tehnicilor auto-poietice de subiectivare a indivizilor creatori.

Note:

1. Toma Pavel, *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*, traducere de Mioara Tapalagă, cu o prefață a autorului la ediția românească și o postfață de Monica Spiridon, Editura Univers, București, 1993, p. 17.
2. Alex Ciorogar, „50 de ani de la «Moartea autorului» (I), (II), (III)” în *Observator Cultural*, nr. 882, 883, 884, 2017.
3. Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, 2010, pp. vii - x.
4. *Ibid.*, p. xii.
5. *Ibid.*, p. xiv.
6. Jérôme Meizoz, „Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau” în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *op. cit.*, p. 83.
7. *Ibid.*, p. 84.
8. *Ibid.*, p. 85.
9. *Ibid.*, p. 93.
10. Gisèle Sapiro, „Authorship and Responsibility. The Case of Emile Zola’s Commitment in The Dreyfus Affair” în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *op. cit.*, p. 1.
11. *Ibid.*, p. 2.
12. *Ibid.*, p. 3.

13. *Ibid.*, p. 5.
14. *Ibid.*, p. 6
15. *Ibid.*, p. 10.
16. Liesbeth Korthals Altes, „Slippery Author Figures, Ethos, And Value Regimes. Houellebecq, A Case" în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *op. cit.*, p. 95.
17. *Ibid.*, p. 96.
18. *Ibid.*, p. 98.
19. Nathalie Heinich, *Être écrivain. Création et identité*, La Découverte, 2000, p. 64.
20. Nathalie Heinich, „Entre œuvre et personne : Pamour de Part en régime de singularité" în Communications, 64, 1997. La création, sous la direction de François Flahault et Jean-Marie Schaeffer. pp. 153-171.
21. Luc Boltanski, Laurent Thévenot, *On Justification. Economies of Worth*, translated by Catherine Porter, Princeton University Press, 2006.
22. Liesbeth Korthals Altes, „Slippery Author Figures, Ethos, And Value Regimes. Houellebecq, A Case" în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *op. cit.*, p. 100.
23. *Ibid.*, p. 103.
24. *Ibid.*, p. 104.
25. *Ibid.*, p. 117.
26. Michel Foucault, *Essential Works of Foucault (1954-1984). Volume One. Ethics: Subjectivity and Truth*, edited by Paul Rabinow, translated by Robert Hurley, Penguin Books, London, 2000, p. xvii.
27. *Ibid.*, p. 88.
28. *Ibid.*, p. 96.
29. *Ibid.*, p. 131.
30. *Ibid.*, p. 209.
31. *Ibid.*, p. 213.
32. *Ibid.*. p. 224
33. Michel Foucault, *Essential Works of Foucault, 1954-1984*, *Aesthetics, Method and Epistemology* (Paul Rabinow, series editor), Volume Two, edited by James D. Faubion, translated by Robert Hurley and others, The New York Press, New York, 1998, pp. 77-79.
34. *Ibid.*, pp. 149-152.
35. *Ibid.*, p. 209.
36. Michel Foucault, *Essential Works of Michel Foucault 1954-1984. Michel Foucault. Power*, Volume Three, edited by James D. Faubion, translated by Robert Hurley, The New Press, 2001, p. 404.
37. Mircea Martin, „Studiu introductiv" în Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile. O arheologie a științelor umane*, traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, Editura Univers, București, 1996, p. 7.
38. *Ibid.*, p. 8.
39. *Ibid.*, p. 124.
40. *Ibid.*, p. 359.
41. *Ibid.*, p. 374.
42. *Ibid.*, pp. 385-388.
43. Michel Foucault, *Arheologia cunoașterii*, traducere, note și postfață de Bogdan Ghiu, Editura Rao, București, 2010, p. 9.
44. Michel Foucault, *Trebuie să apărăm societatea. Cursuri ținute la Collège de France (1975-1976),* ediție stabilită în cadrul Asociației pentru Centrul Michel Foucault sub îndrumarea lui François Ewald și Alessandro Fontana de Mauro Bertani și Alessandro Fontana, ediția a doua, traducere de Bogdan Ghiu, Idea Design & Print Edigura, Cluj-Napoca, 2009, p. 7.
45. Michel Foucault, *The History of Sexuality. Volume 3. The Care of the Self*, translated by Robert Hurley, Pantheon Books, New York, 1986, p. 45.
46. Michel Foucault, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, București, 1996.
47. Michel Foucault, *Guvernarea de sine și guvernarea celorlalți. Cursuri ținute la Collège de France (1982-1983)*, ediție îngrijită de Frédéric Gros sub îndrumarea lui François și Alessandro Fontana, traducere de Bogdan Ghiu, Ideea Design & Print, Cluj Napoca, 2013, p. 371.
48. *Ibid.*, p. 17.
49. Michel Foucault, *The Courage of the Truth. The Government of Self and Others II*, lectures at the College de France, 1983-1984 (general editors: Francois Ewald and Alessandro Fontana), edited by Frederic Gros, Palgrave Macmillan, translated by Graham Burchell (english series editor: Arnold I. Davidson), New York, 2011, p. 344.
50. *Ibid.*, p. 346.
51. *Ibid.*, p. 350.
52. *Ibid.*, p. 44.
53. *Ibid.*, p. 46.
54. Michel Foucault, *Theatrum philosophicum. Studii, eseuri, interviuri (1963-1984)*, traducere de Bogdan Ghiu (partea I), Ciprian Mihali, Emilian Cioc și Sebastian Blaga (partea a II-a), ediție îngrijită de Ciprian Mihali, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 107.
55. *Ibid.*, p. 127.
56. *Ibid.*, p. 299.
57. *Ibid.*, p. 299.
58. *Ibid.*, pp. 246-247.
59. *Ibid.*, p. 288.
60. *Ibid.*, p. 308.
61. *Ibid.*, p. 343.
62. *Ibid.*, p. 353.
63. *Ibid.*, p. 406.
64. *Ibid..*, p. 539.
65. Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France (1981-1982)*, ediție îngrijită de Frédéric Gros sub îndrumarea lui François Ewald și a lui Alessandro Fontana, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 505.
66. *Ibid.*, p. 517.
67. *Ibid.*, p. 525.
68. *Ibid.*, p. 220.
69. Foucault, Michel, *Ce este un autor? Studii și conferințe*, traducere de Bogdan Ghiu și Ciprian Mihali, cuvînt înainte de Bogdan Ghiu și postfață de Corneliu Bîlbă, Editura Idea

Design & Print, Cluj-Napoca, 2004, p. 35.
70. *Ibid.*, p. 36.
71. *Ibid.*, p. 36.
72. *Ibid.*, p. 37.
73. *Ibid.*, p. 43.
74. *Ibid.*, p. 47.
75. *Ibid.*, p. 52.
76. *Ibid.*, p. 53.
77. *Ibid.*, p. 58.

Bibliografie

Foucault, Michel, *Ce este un autor? / What is an Author? Studii și conferințe*, traducere de Bogdan Ghiu și Ciprian Mihali, cuvînt înainte de Bogdan Ghiu și postfață de Corneliu Bîlbă, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2004.

Foucault, Michel, *Essential Works of Foucault, 1954-1984*, *Aesthetics, Method and Epistemology* (Paul Rabinow, series editor), vol. II, edited by James D. Faubion, translated by Robert Hurley and others, The New York Press, New York, 1998.

Foucault, Michel, *Hermeneutica subiectului. / Hermentics of the Subject Cursuri la Collège de France (1981-1982)*, ediție îngrijită de Frédéric Gros sub îndrumarea lui François Ewald și a lui Alessandro Fontana, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu, Editura Polirom, Iași, 2004.

Foucault, Michel, *Theatrum philosophicum. Studii, eseuri, interviuri (1963-1984)*, traducere de Bogdan Ghiu (partea I), Ciprian Mihali, Emilian Cioc și Sebastian Blaga (partea a II-a), ediție îngrijită de Ciprian Mihali, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001.

Foucault, Michel, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs / The Order of Discourse. A Discourse about Discourse*, traducere de Ciprian Tudor, Eurosong & Book, București, 1998.

Foucault, Michel, *The Courage of the Truth. The Government of Self and Others II*, lectures at the College de France, 1983-1984 (general editors: Francois Ewald and Alessandro Fontana), edited by Frederic Gros, Palgrave Macmillan, translated by Graham Burchell (english series editor: Arnold I. Davidson), New York, 2011.

Foucault, Michel, *Guvernarea de sine și guvernarea celorlalți./ Goverment of the Self and Others. Cursuri ținute la Collège de France (1982-1983)*, ediție îngrijită de Frédéric Gros sub îndrumarea lui François și Alessandro Fontana, traducere de Bogdan Ghiu, Ideea Design & Print, Cluj Napoca, 2013.

Foucault, Michel, *Istoria nebuniei în epoca clasică / History of Madness*, Editura Humanitas, București, 1996.

Foucault, Michel, *The History of Sexuality. Volume 3. The Care of the Self*, translated by Robert Hurley, Pantheon Books, New York, 1986.

Foucault, Michel, *Trebuie să apărăm societatea. / Society Must Be Defended Cursuri ținute la Collège de France (1975-1976),* ediție stabilită în cadrul Asociației pentru Centrul Michel Foucault sub îndrumarea lui François Ewald și Alessandro Fontana de Mauro Bertani și Alessandro Fontana, ediția a doua, traducere de Bogdan Ghiu, Idea Design & Print Edigura, Cluj-Napoca, 2009.

Foucault, Michel, *Arheologia cunoașterii / Archeology of Knowledge*, traducere, note și postfață de Bogdan Ghiu, Editura Rao, București, 2010.

Martin, Mircea, „Studiu introductiv" / The Order of Things în Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile. O arheologie a științelor umane*, traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, Editura Univers, București, 1996.

Foucault, Michel, *Essential Works of Michel Foucault 1954-1984. Michel Foucault. Power*, Volume Three, edited by James D. Faubion, translated by Robert Hurley, The New Press, 2001.

Foucault, Michel, *Essential Works of Foucault (1954-1984). Volume One. Ethics: Subjectivity and Truth*, edited by Paul Rabinow, translated by Robert Hurley, Penguin Books, London, 2000.

Liesbeth Korthals Altes, „Slippery Author Figures, Ethos, And Value Regimes. Houellebecq, A Case" în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, 2010.

Luc Boltanski, Laurent Thévenot, *On Justification. Economies* of Worth, translated by Catherine Porter, Princeton University Press, 2006.

Nathalie Heinich, „Entre œuvre et personne : Pamour de Part en régime de singularité" în *Communications*, 64, 1997. La création, sous la direction de François Flahault et Jean-Marie Schaeffer. pp. 153-171.

Nathalie Heinich, *Être écrivain. Création et identité*, La Découverte, 2000.

Gisèle Sapiro, „Authorship and Responsibility. The Case of Emile Zola's Commitment in The Dreyfus Affair" în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, 2010.

Jérôme Meizoz, „Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau" în Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, 2010.

Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship Around 1900 and 2000*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, 2010.